12. 1. 2010

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Bezhotovostní půjčka nakonec ano

Poskytování peněz na základě smlouvy o půjčce bezhotovostním převodem se stalo v dnešní době s ohledem na technický pokrok zcela běžným a samozřejmým způsobem poskytování peněžních prostředků dlužníkovi ze strany věřitele. Legálnost této ustálené praxe však zpochybnil Nejvyšší soud (NS) ve svém rozhodnutí spis. zn. 32 Cdo 922/2007 ze dne 24. května 2007. V tomto rozhodnutí NS došel ke dvěma zásadním závěrům, a to, že půjčku není možné poskytnout bezhotovostně, a dále, že peněžní prostředky lze na základě smlouvy o půjčce přenechat pouze dlužníkovi (a nikoliv třetí osobě). Toto rozhodnutí NS považujeme za nesprávné a závěry v něm uvedené za neaplikovatelné, a to z následujících důvodů.

Nejvyšší soud v posuzovaném rozhodnutí nejprve konstatoval odlišnosti smlouvy o úvěru podle § 497 ObchZ a smlouvy o půjčce podle § 657 ObchZ. *Zatímco ze smlouvy o úvěru vzniká věřiteli povinnost rezervovat a na žádost dlužníka poskytnout v jeho prospěch peněžní prostředky do sjednané výše a dlužníkovi vzniká právo (nikoliv povinnost) úvěr čerpat a povinnost poskytnuté prostředky vrátit a zaplatit úroky, pak smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi peníze nebo jiné druhově určené věci a dlužník se zavazuje ve sjednané době peníze nebo jiné druhově určené věci vrátit. Smlouva o půjčce vznikne na rozdíl od smlouvy o úvěru až plněním věřitele.* Potud rozhodnutí NS nezpochybňujeme.

Ohledně prvního závěru NS dovodil, že na základě smlouvy o úvěru je možné peněžní prostředky poskytnout i bezhotovostním převodem, avšak na základě smlouvy o půjčce může věřitel přenechat dlužníkovi peníze pouze ve formě bankovek a mincí, tj. hotově. NS tedy odlišuje *„peníze“* (pojem uvedený v definici smlouvy o půjčce v § 657 ObčZ) a *„peněžní prostředky“* (pojem uvedený v definici smlouvy o úvěru v § 497 ObchZ), když penězi rozumí pouze bankovky a mince, a nikoliv již vklady na bankovním účtu. NS použil při výkladu uvedených pojmů pouze jazykovou metodu, aniž by při tom zohlednil smysl a účel jejich použití v právních předpisech.

Podle finanční teorie jsou **peníze definovány jako jakékoliv aktivum**, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradě dluhu. V ekonomii se nedovozuje, že penězi mohou být pouze mince nebo bankovky.[1] Peníze se dělí na peníze hotové a bezhotovostní, kdy obě tyto formy plní v ekonomice stejnou funkci. Důvodem pro uvedené rozdělení peněz je pouze společenský a technický pokrok; bezhotovostní forma peněz v současnosti již zcela převládá. Dle našeho názoru tak není důvodné přisuzovat těmto pojmům při výkladu právních předpisů rozdílný význam. Poukazujeme např. na **výklad ČNB** publikovaný na jejích webových stránkách dne 5. 10. 2005 v článku *„Čím je kryta měna“*, podle kterého *„**Peníze zahrnují jak oběživo** (bankovky a mince), **tak i vklady** domácností a právnických osob nebankovního charakteru **u bank**.“*. O nesprávnosti uvedeného závěru NS svědčí rovněž důsledky aplikace rozlišování pojmů peníze a peněžní prostředky v textech jiných právních předpisů či jiných ustanovení ObchZ a ObčZ, z nichž vybíráme tato:

- Ust. § 831 ObčZ upravující smlouvu o sdružení stanoví, že: *„Vedle pracovní činnosti mohou být účastníci sdružení podle smlouvy povinni poskytnout pro účely sdružení **peníze** nebo jiné věci.“*. V souladu se závěry diskutovaného rozhodnutí NS by tak účastníci sdružení mohli vedle pracovní činnosti poskytnout sdružení pouze hotovost, nikoliv však převést peníze ve prospěch sdružení bezhotovostním převodem.

- Podle § 183m odst. 1 ObchZ mají při squeeze-outu oprávněné osoby *právo na protiplnění **v penězích***. Úmyslem zákonodárce jistě nebylo říci, že protiplnění se musí vyplácet v hotovosti, což by bylo vysoce nepraktické, nákladné, věcně neobhajitelné, v rozporu se zavedenou praxí a při vyšších částkách koneckonců i v rozporu se zákonem o omezení plateb v hotovosti (viz níže).
- Podle § 20 odst. 1 zákona č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí, *spočívá protiplnění při nabídce převzetí **v penězích** nebo v cenných papírech*. Obdobně jako u squeeze-outu, ani zde podle našeho názoru nebylo úmyslem zákonodárce stanovit povinnost platit cenu (protiplnění) v hotovosti. V opačném případě by byla navíc většina dosud realizovaných nabídek převzetí v rozporu se zákonem, protože sjednání bezhotovostních plateb je v těchto situacích běžné.
- Mezi pojmy peníze a peněžní prostředky nerozlišuje ani návrh nového občanského zákoníku, když v § 2093 uvádí, že *„Smlouvou o úvěru se úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch **peníze** do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté **peněžní prostředky** vrátit a zaplatit úroky.“*. Při respektování závěru NS by tedy na základě smlouvy o úvěru dle nového civilního kodexu věřitel mohl poskytnout dlužníkovi pouze bankovky a mince.

Předmětné rozhodnutí NS je problematické i s ohledem na **omezení hotovostních plateb** upravené v § 4 odst. 1 zákona č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, ve znění pozdějších právních předpisů, podle kterého *„Poskytovatel platby, jejíž výše překračuje částku **15 000 EUR** (dále jen „limit“), je povinen provést platbu bezhotovostní.“*. Podle § 2 odst. 1 písm. b) citovaného zákona je *„poskytovatelem platby ten, kdo platbou uhrazuje závazek“*. Při respektování závěru NS by zpravidla nebylo možné, aby si strany sjednaly poskytnutí půjčky ve výši přesahující 15.000 EUR. Věřitel by sice mohl poskytnout dlužníkovi částku přesahující tento limit v hotovosti, protože tímto jeho plněním vzhledem k reálné povaze půjčky závazek teprve vzniká, ale dlužníkovi je dle zákona o omezení plateb v hotovosti zakázáno, aby svůj závazek vrátit věřiteli bankovky a mince splnil (není-li dohodnuto plnění ve splátkách nepřekračujících limit). NS tak ve své podstatě stanovil další podstatnou náležitost smlouvy o půjčce, a to maximální limit pro poskytnutí peněžité půjčky odpovídající částce 15.000 EUR.[2]

Posuzované rozhodnutí se rovněž vymyká dosavadní rozhodovací praxi NS, pokud jde o nemožnost poskytnutí půjčky bezhotovostně. Lze poukázat zejména na rozhodnutí NS spis. zn. 29 Odo 350/2003 ze dne 24. 3. 2004, v jehož odůvodnění je mimo jiné uvedeno, že: *„Smlouva o půjčce má reálnou (nikoli jen konsensuální) povahu a vznik půjčky předpokládá nejen dohodu stran, ale i skutečné odevzdání předmětu půjčky, přičemž při peněžité půjčce může dojít k předání půjčené částky i bezhotovostním převodem na účet dlužníka (srov. Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 872).“*, a dále na rozhodnutí NS spis. zn. 33 Odo 209/2005 ze dne 28. 3. 2007, ve kterém NS uvedl, že: *„K předání peněz může dojít i bezhotovostním převodem na účet dlužníka a nelze ani vyloučit, aby se smluvní strany dohodly – tak jak tomu bylo v posuzovaném případě – že peníze, které již byly dlužníkovi předány z jiného důvodu a které je povinen věřiteli vrátit, budou nadále (od uzavření smlouvy o půjčce) tvořit předmět půjčky.“*. V tomto rozhodnutí jde NS ještě dál (a podle našeho názoru správně), kdy nejen, že připouští předání peněz na základě smlouvy o půjčce bezhotovostním převodem, ale rovněž připouští, aby peníze, které byly dlužníkovi již předány z jiného důvodu před uzavřením smlouvy o půjčce a které je dlužník povinen vrátit, tvořily nadále předmět půjčky.

Ve svém druhém závěru NS v rozhodnutí dále dovodil, že na základě smlouvy o půjčce lze přenechat peníze pouze dlužníkovi (popřípadě jeho zástupci). Podle § 657 ObčZ *„smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, …“*. Účelem (bezprostředním hospodářským cílem – kauzou) smlouvy o půjčce peněz, jak vyplývá ze zákona, je poskytnutí určité částky jedním subjektem druhému s tím, že dlužník půjčenou částku v dohodnuté době vrátí.[3]

Pojem „přenechat“ tedy s ohledem na účel smlouvy o půjčce nelze vykládat výlučně jako fyzické předání předmětu půjčky (hotových peněz) dlužníkovi, ale v souladu se smyslem citovaného ustanovení jako umožnění dispozice s půjčovanými penězi, bez ohledu na to, komu jsou peníze předány, pokud v konečné fázi budou peníze poskytnuty ve prospěch dlužníka. Stejné pravidlo je nutné aplikovat rovněž v případě poskytnutí peněžité půjčky bezhotovostním převodem. Není podstatné, na čí účet budou peníze ve prospěch dlužníka poskytnuty, pokud se tak smluvní strany dohodnou; rozhodné je pouze to, že peníze jsou ekonomicky poskytnuty ve prospěch dlužníka, který s nimi může nakládat dle svého uvážení. Vzhledem k reálné povaze smlouvy o půjčce je však podmínka přenechání v takovém případě splněna již uskutečněním převodu či fyzickým předáním třetí osobě, pokud se tak smluvní strany dohodly. Omezení spočívající v požadavku fyzického předání peněz přímo dlužníkovi či bezhotovostního převodu výlučně na účet dlužníka by bylo **neodůvodněným omezením autonomie vůle stran při uzavírání smlouvy o půjčce** (viz rozhodnutí NS spis. zn. 28 Cdo 3790/2008 níže). Pokud by nedodržení požadavku na poskytnutí peněz přímo dlužníkovi způsobilo neplatnost smlouvy o půjčce, byl by tento výsledek navíc zcela **v rozporu s ústavně konformním výkladem smluv a právních předpisů** (viz nález Ústavního soudu spis. zn. I. ÚS 625/03, jehož právní věta zní: *„Základním principem výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy.*“. I když Ústavní soud v právní větě nálezu hovoří pouze o výkladu smluv, v odůvodnění nálezu dále uvádí, že *„Interpretace smluvních textů je, ve své základní podobě, do jisté míry srovnatelná s výkladem právních předpisů.*“).

Poskytnutí půjčky bezhotovostním převodem na účet třetí osoby připouští dále sám NS v rozhodnutí spis. zn. 28 Cdo 3790/2008 ze dne 11. 11. 2008, v jehož odůvodnění uvádí, že: *„Jestliže konstantní judikatura, ve shodě s odbornou literaturou (srov. Švestka, Spáčil, Škárová, Občanský zákoník, komentář, II. díl, Praha, C.H.Beck 2008, str. 1690) nevyžaduje fyzické předání předmětu půjčky dlužníkovi, bylo by zbytečným a neodůvodněným omezením autonomie vůle smluvních stran nepřipustit určení bankovního účtu třetí osoby jako místa, kam má být předmět půjčky převeden, pokud se na tom strany smlouvy o půjčce dohodnou. Uskutečněním převodu pak je splněna podmínka předání předmětu půjčky dlužníkovi podle § 657 obč. zák.*“.

Vzhledem k tomu, že se závěr NS o nemožnosti poskytnutí půjčky bezhotovostním převodem odlišuje od právních názorů jiných senátů NS v rozhodnutích vydaných před vydáním posuzovaného rozhodnutí, a to konkrétně v rozhodnutí spis. zn. 29 Odo 350/2003 ze dne 24. 3. 2004 a spis. zn. 33 Odo 209/2005 ze dne 28. 3. 2007, domníváme se, že senát, který vydal posuzované rozhodnutí, měl v souladu s § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších právních předpisů, postoupit věc k rozhodnutí **velkému senátu**, a postavit tak tuto otázku najisto. Namísto toho vydal dne 11. 11. 2008 jiný senát Nejvyššího soudu rozhodnutí spis. zn. 28 Cdo 3790/2008, ve kterém možnost poskytnutí půjčky bezhotovostním převodem opět připustil.

V poslední době začal NS pořádat odborná symposia, jejichž účelem je získat zpětnou vazbu právní praxe a teorie ohledně jeho judikatury, která se týká vždy určité oblasti (např. nemovitostí, náhrady škody apod.). NS tímto dává odborné veřejnosti možnost vyjádřit se k jeho rozhodnutím formou příspěvku předneseného na symposiu před zástupci NS, kteří na stanovisko přispěvatele následně reagují. Doposud uspořádal NS celkem 4 symposia, když tématem posledního z nich byly obchodní smlouvy. Za NS se symposia zúčastnila předsedkyně NS JUDr. Iva Brožová, soudci JUDr. Kateřina Hornochová, JUDr. Ludvík David, CSc., JUDr. Zdeněk Krčmář a JUDr. Josef Rakovský a jako hosté též prof. JUDr. Karel Eliáš a prof. JUDr. Petr Hajn, DrSc.

IV. symposia NS jsme využili k diskuzi o uvedeném rozhodnutí přímo s jeho autory. Přítomní soudci

zmíněné argumenty přijali a připustili nesprávnost komentovaného rozhodnutí, a to v obou jeho závěrech. **Půjčku tedy lze poskytnout i bezhotovostně a peníze je na základě smlouvy o půjčce možné přenechat rovněž třetí osobě**. Zástupci NS současně uznali, že v tomto případě NS pochybil rovněž v tom, že věc nebyla předložena k rozhodnutí velkému senátu. Nepochybujeme o tom, že se tak nestalo úmyslně, ale jednoduše proto, že si soudci existence kolidujících rozhodnutí nebyli vědomi, což se, připusťme, nejednou stane v advokacii i mnohým z nás.

Zkrácený obsah všech příspěvků prezentovaných na IV. odborném symposiu spolu se stanoviskem NS bude otištěn v některém z příštích čísel Právních rozhledů. Jsme názoru, že pořádání odborných symposií NS je užitečné a může vést k odstranění nejasností v případě výkladu některých rozhodnutí NS, a tím tak přispět k jejich snadnější aplikaci odbornou veřejností.

JUDr. Eva Herdová,
advokátní koncipientka

JUDr. Ing. Jan Zrzavecký, Ph.D.,
advokát

HÁJEKZRZAVECKÝ

HÁJEK ZRZAVECKÝ advokátní kancelář, s.r.o.

Revoluční 3
110 00 Praha 1

tel.: +420 227 629 700
fax: +420 221 803 384
e-mail: info@hajekzrzavecky.cz

---

[1] Milan Žák a kolektiv: Velká ekonomická encyklopedie, Linde Praha a.s., 1999, str. 517 – 518, ISBN: 80-7201-172-3
[2] Dan Loukota - Weinhold Legal: Peníze kontra peněžní prostředky, publikovaný na webových stránkách http://www.epravo.cz/ dne 9. 9. 2008
[3] prof. JUDr. Jiří Švestka a kol.: Občanský zákoník I, II, 2008, s. 1690

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Zjednodušení rozvodového řízení – aktuální právní úprava vs. změny, které zavádí rozvodová reforma
- Ochrana klimatu a výroba zboží v roce 2024: uhlíkové clo a změny v emisních povolenkách
- Poskytování informací zadavatelem v zadávacím řízení
- Zásady pro spolupráci obcí s developery a možnost dohody na změně územního plánu
- Jak mohou firmy těžit z EU Taxonomie? Příklady konkrétních příležitostí ve třech sektorech
- Změny v bezplatných emisních povolenkách: na koho dopadnou a jak se na ně připravit?
- Investice do společné věci v nesezdaném soužití
- K povinnosti zaměstnance vrátit zaměstnavateli rozdíl mezi stálou a dosaženou mzdou při uplatnění konta pracovní doby
- Holdingy a zneužití práva při výplatě podílu na zisku.
- Technická novela zákona o zadávání veřejných zakázek vejde v účinnost už 16. 7. 2023
- Konec postupování nároků na dorovnání při squeeze-outu